

Nr. 110 — 1948

Morgenbladet 11/5. 48 (1948)

Psykiaternes fredsappell 1935.

Av overlæge Johan Scharffenberg.

Den nederlandske lægeforening (Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst) hadde en særlig kommisjon til forebyggelse av krig (Commissie inzake Oorlogsprophylaxis), med sekretariat i Haag. Ganske naturlig interesserte denne oppgave psykiaterne, og de gikk i gang med å samle sine fagfellers underskrifter på en internasjonal henvendelse til statsmennene mot krigsopphisselse. Adressen ble offentliggjort i oktober 1935. Dronning *Wilhelmina* forsikret i et takketelegram «at dette dokument som vekker til ettertanke har interessert meg dypt og at jeg er hjertelig enig i Eders praktiske og realistiske synsmåte. Jeg stoler på at denne adresse vil innvirke på mentaliteten hos folkene og statsmennene. Gud give at de forskjellige folk, sporet ved klarere og skarpere innsikt i krigens redsler, viser seg selv villig til, i sin egen sanne interesse, å arbeide fredelig sammen for menneskehetens sak. Dette betyr en stor oppgave for statene, navnlig for dem som er medlemmer av Nasjonenes Forbund».

Noen praktisk virkning på den politiske utvikling fikk adressen dessverre ikke, allikevel har den verdi ved sitt tankeinnhold og er like aktuell i den nåværende mellomkrigstilstand. En oversettelse tør derfor ha interesse.

Til statsmennene!

Vi psykiatere hvis oppgave er å undersøke det normale og det syke sinn og tjene menneskeheten med vår kunnskap, føler oss i vår egenskap av læger tilskyndet til å rette et alvorsord til Eder.

Det forekommer oss at der i verden er en mentalitet som medfører store farer for menneskeheten og kan lede til åpenbar krigspsykose.

Krig betyr at menneskeheten slipper løs alle nedbrytende krefter mot seg selv.

Krig betyr tiltetgjørelse av menneskeheten ved teknisk vitenskap. Som i alle ting spiller menneskelige psykologiske forhold en meget viktig rolle i krigens sammensatte problem. Hvis krig skal bli forebyggt, må folkene og deres ledere forstå sin egen holdning overfor krig. Ved selverkjenneelse kan en verdensulykke bli forebyggt.

Derfor retter vi Eders oppmerksomhet på følgende:

1. Det er en tilsynelatende motsigelse mellom den bevisste individuelle uvilje mot krig og den kollektive villighet til å våge krig. Det lar seg forklare ved den kjensgjerning at et uavhengig individ adferd, følelser og tanker er helt forskjellig fra disse forhold hos et menneske som utgjør en del av et kollektivt hele. Et menneske i det siviliserte tyvende århundre har fremdeles sterke, ville og ødeleggende instinkter som ikke er blitt foredlet (sublimert) eller bare delvis, og som slipper løs så snart det samfunn han hører til, føler seg truet av fare. Det ubevisste ønske om å gi frie tøyler til det primitive instinkt ikke bare uten straff, men endog med anerkjennelse, fremmer i høy grad innstillingen for krig.

Det bør bli erkjent at kampinstinktet når det blir ledet riktig, gir kraft til meget godt og vakkert. Men dette samme instinktet kan skape kaos når det slår seg løs fra enhver hemming i bruk av menneskeåndens største oppfinnelser.

2. Det er forbausende å se hvor lite folkene ser virkeligheten.

De gjengse forestillinger om krig slik som de får uttrykk i gallauniformer, militærøpp og osv., har ikke lenger noen sammenheng med krigens virkelighet.

Likegladheten overfor den internasjonale våpenhandels handlinger og intriger må overraske enhver som innser de farer denne handel truer med å lede dem ut i. Det burde bli innsett at det er avsidig å tillate visse grupper av personer å høste personlig vinning av millioner menneskers død.

Vi vender oss til Eder med et inntrængende råd om å vekke folkene til erkjennelse av virkeligheten og sans for kollektiv selvoppholdelse, da disse mektige instinkter er de sterkeste forbundsfeller til avskaffelse av krig.

Høyning av moralsk og religiøs sans i Eders folk tjener det samme formål.

3. Velkjente statsmenns uttalelser har gang på gang lagt for dagen at mange av dem har forestillinger om krig som faller sammen med den alminnelige manns. Argumenter som «Krig er den høyeste appell-domstol» og «Krig er den nødvendige følgeslutning av Darwins lære» er fellaktige og farlige i lys av hva moderne krig er. De dekker over en primitiv maktsyke og tilsikter å egge opp krigsviljen hos talerens landsmenn.

Den suggestive kraft i ledende statsmenns taler er enorm og kan bli farlig. Den krigeriske ånd som så lett blir vakt ved skriket om fedrelandet i fare, lar seg ikke tøyte, det viste seg i 1914. Ganske som de enkelte mennesker kan folkene bli skrudd (naurotic) under innflytelsen av slike suggestjoner. De kan bli revet med av innbilninger og villfarelser og således føre seg selv ut i eventyr som er farlige for deres eget og andre folks velferd.

Vi psykiatere erklærer at vår vitenskap er kommet langt nok til at vi kan skille mellom virkelige, foregitte og ubevisste motiver, selv hos statsmenn. Lysten til å dekke nasjonalmilitarisme bak

stadig fredstale vil ikke frita politiske ledere fra historiens dom. De som hemmelig driver militarismen fram, har ansvaret for den grenseløse elendighet som en ny krig med sikkerhet vil bringe.

Internasjonal organisasjon er nå tilstrekkelig utviklet til å gjøre det mulig for statsmenn å forebygge krig ved felles handling.

Fredserklæringer og fredslengsel, om aldri så ærlig, sikrer ikke den selvfornektelsens ånd som kreves for å opprettholde freden, selv om den skal koste et nasjonalt offer. Hvis noen statsmenn skulle mene at det apparat som skal sikre freden, ennå er utilstrekkelig utbygd, råder vi dem til å sette inn for dette mål like megen kraft og like mange penger som det nå blir brukt til rustninger i de forskjellige land.

Adressen fikk 339 underskrifter, derav 304 fra Europa, 28 fra Amerika (bare 3 fra USA), 6 fra Asia, 1 fra Australia. Her spilte naturligvis mange tilfeldigheter inn, men det var neppe tilfeldig at det bare var 13 lite representative underskrifter fra Tyskland, under Hitlers diktatur kunne det være vågalt å fordømme krig.

Denne fredsappell fikk ingen virkning. Blikt fire år baketter brøt den annen verdenskrig ut, med de varselede ødeleggelser. Og lenge før dens sår er helet, skjelver menneskene for den neste krig.

Adressen framholdt riktig faren ved de irrasjonelle krefter som det er så lett å mane opp fra sinnets dyp, men så vanskelig å tvinge tilbake dit.

Sterkest suggestivt på folket virker de demagoger som selv er i disse krefters vold, en Hitler, en Mussolini. Den største politiske nytte psykiaterne kunne gjøre samfunnet, ville være oppmerksomt å følge det offentlige liv og i tide peke ut de psykopatologiske trekk hos politiske, religiøse eller kunstneriske sektstiftere. (Visstnok ble Hitlers sinnstilstand undersøkt under rettssaken 1923—1924, men vedkommende fengselslege synes ikke å ha vært psykiater.)

I alle revolusjoner spiller abnorme personligheter en framskutt rolle, det gætefulle er deres evne til å podelne skruelte idéer inn i ellers nøkterne hverdagsmennesker og framkalle en formelig massepsykose (såkalt induuerte vrangforestillinger). Forklaringen er kanskje at de — som adressen hevder — vekker slumrende dyriske instinkter i sinnet.